

Kriittinen ja raikas katsaus museotyöhön

Rastas, Anna & Koivunen, Leila (toim.) (2021). *Marginaaleista museoihin*. Vastapaino. 345 sivua.

MARGINAALEISTA MUSEOIHIN -artikkelikokoelma tarkastelee museoiden pyrkimyksiä laajentaa yleisöjä muun muassa tavoittamisen, esittämisen ja kokoelmatyön näkökulmasta sekä museoiden tekemää antirasistista työtä. Se on ensimmäinen suomenkielinen teos, joka käsittelee kyseisiä teemoja museotalon monitieteisesti ja ajankohtaisen keskustelun huomioiden.

Museot ymmärretään teoksessa ennen kaikkea yhteiskunnallisiksi toimijoiksi, joilla on sosiaalista ja kulttuurista valtaa niin tiedon tuottajina kuin maailmankuvan muokkaajina ja määrittelijöinä. Keskustelut museoiden sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta vastuusta muuttuvassa maailmassa ovat viime vuosikymmeninä voimistuneet. Ne vaikuttavat vahvasti museotyöhön lakisääteisten tehtävien ja kulttuuripoliittisten painotusten rinnalla.

Museoita on perinteisesti pidetty objektiivisina ja luotettavina toimijoina. Asiantuntijuus ja tutkimus ovat museotyön ydintä. Siitä huolimatta – tai juuri sen takia – on tärkeää tunnistaa ja kyseenalaistaa museoiden tekemiä valintoja ja poisvalintoja sekä ymmärtää asiantuntijuuden muuttuvaa luonnetta. Museot eivät ole vallankäyttäjinä sidoksissa ainoastaan nykyhetkeen vaan tekevät työtään

myös suhteessa menneisyyteen ja tulevaisuuteen.

MUSEO ON VALLANKÄYTTÄJÄ

Vastuullista museotyötä käsittelevässä johdantoartikkelissaan Anna Rastas, Leila Koivunen ja Kalle Kallio taustoittavat museotalon keskustelua ja luovat teokselle kontekstin. Heterogeeninen museokenttä kattaa taidemuseot, kulttuurihistorialliset ja luonnontieteelliset museot. Joidenkin museoiden teemoihin inklusiivisuus ja vallitsevien valtarakenteiden kyseenalaistaminen sopivat sisältöjen puolesta, toisissa marginalisaation purkaminen näkyy vaikkapa esteettömyyttä ja stereotyyppisiä kuvauksia purkavia representaatiota.

Kirjassa kuvataan esimerkki Poliisimuseosta. Sen perusnäytellyssä on esillä vuodelta 1906 oleva valokuva, jossa amerikkalainen mustaksi rodullistettu nyrkkeilyopettaja esiintyy mustassa puvussa ja valkoiset poliisit vähäpukeisina pelkissä shortseissa. Kuva sotii aikansa kuvastoa vastaan. Muut tapausesimerkit käsittelevät muun muassa romanien sekä saamelaisen ja muiden alkuperäiskansojen kulttuurin esittämistä, joko omista museoissaan tai vaihtuvissa näyttelyissä.

Aikuiskasvatuksen näkökulmasta teos on kiinnostava, sillä se

avaa museotalon toimijoiden itsemymmärrystä julkisen mielipiteen ja käsitysten muokkaajana ja näin myös vallankäyttäjänä ja kasvattajina. Kasvatusinstituutioiden tapaan museoita perinteisesti pidetään luotettavina ja ”objektiivisina” toimijoina. Osataanko yhteiskunnassa tunnistaa niiden valintoja sen suhteen, mitä asioita opetetaan ja siirretään tuleville polville ja miten? Mistä kaikesta tulee valintojen myötä legitimoitua tietoa, joka on kertomisen ja jakamisen arvoista, ja mikä puolestaan rajataan ulos?

Museot ja kasvatusalan toimijat rakentavat sosiaalista todellisuutta. Siksi on tärkeä puhua siitä, mitä tallennetaan tai esitetään, kenen tarinoita kerrotaan, keitä puhutellaan sekä mitä sanoja, visuaalisia esittämisen tapoja käytetään.

TOISIN TEKEMISEN HANKALUUS

Marginalisoidut näkökulmat ovat usein ulkopuolisten hankkeiden ja asiantuntijoiden tuottamia, eivät osa museoiden niin sanottua pe-

rustyötä. Niissäkin – oppilaitosten tapaan – monet teemat, kuten tasa-arvo, ihmisoikeudet tai kestävyyskasvatus, ovat usein kolmannen sektorin tuottamia tai yksittäisten opettajien harrastuneisuuden varassa.

Inklusiivista museotyötä rajoittavat museoalan pienet resurssit: osallistavaa museotyötä toteutetaan usein hankerahoituksella. Pyrkimys yhdenvertaiseen ja saavutettavaan muistiorganisaatioon pitää saada osaksi museon perustyötä ja niiden itseymmärryksen ytimeen. Itsestään selvästi tämän pyrkimyksen tulee näkyä rekrytoitaessa uutta sukupolvea museoalalle.

Toisin tekeminen on käytännössä vaikeaa. Tiedostaminen on vasta ensimmäinen askel. Kun halutaan osallistaa marginalisoituja ryhmiä, on kysyttävä esimerkiksi, keitä marginaalissa olevasta ryhmästä kuullaan, ketkä edustavat ryhmää. Entä onko mahdollista, että tässäkin suljetaan ulos ”muuta” ja tuotetaan uusia marginaaleja?

Aihe vaatii tahdon lisäksi herkkyyttä ja nöyryyttä. Virheitä voidaan tehdä, tärkeää ovat armollisuus ja dialogi, mahdollisuus oppia yhdessä, toisinaan virheistä. Aina tavoitteet ja todellisuus eivät kohta. Esimerkiksi Johanna Turusen ja Mari Viita-ahon artikkelissa ”Kriittisen museon mahdollisuus? Gallen-Kallelan Afrikan kokoelman uudelleentulkinnat 2000-luvulla” käsitellään tilannetta, jossa museon pyrkimykset lukea taiteilijan töitä ja oleskelua Keniassa kriittisesti ja dekolonisaation kehityksissä törmäsivät Nairobien kansallismuseon maltillisempiin toiveisiin.

Teoksessa on rohkaisevia esi-

merkkejä ja pohdintoja toisin tekemisen mahdollisuuksista. Uutta tarkastelukulmaa tarjoaa muun muassa sen pohtiminen, miten eri kulttuurien tärkeät tai pyhät esineet muuttavat merkitystään päätyessään esille museoon. Näin voimme tulla tietoisiksi omasta länsimaisesta ”museomagiastamme”: meillä on tietyt kulttuuriset tavat, joilla odotamme ihmisten käyttäytyvän museoesineiden äärellä. Ajatuskehittelyä esitettyä post-museossa samalla esineellä voi olla monia merkityksiä, tilassa useita toimintoja ja käyttäytymismalleja: yksi kävijäjoukko katsoo esinettä, toinen vaikkapa asettaa sen eteen uhrilahjoja.

Erityisesti vertaisarvioituissa teksteissä kaipasimme paikoin käsitteiden käytöltä tiukempia määrittelyitä, perusteluita ja asettamista omiin tutkimustraditioihinsa. Esimerkiksi ’identiteettipolitiikkaa’ käytetään läpi teoksen käsitettä sen suuremmin problematisoimatta.

KENELLE MUSEO TEHDÄÄN?

Teoksen laajasta kohderyhmien käsittelystä jäivät uupumaan lähinnä vammaisryhmät, jotka lienevät rajuimminkin marginalisoituja yhteiskunnassamme niin koulutuksessa kuin työmarkkinoilla. Palvelevatko kulttuuripalvelut vammaisia vai onko heille olemassa omat, erilliset palvelunsa?

Teosta voi suositella kaikille museoalasta, kasvatuksesta ja inklusiivisesta sekä antirasistisesta työstä kiinnostuneille. Sen kuvaamat tapaukset ja tuottama ymmärrys ovat askelia yhä inklusiiv-

visempaan museotyöhön sekä yhä sensitiivisempään ja kunnioittavampaan tiedon tuotantoon. Kirjassa pohditaan paljon museoiden vastuuta maailmankuvan rakentajina ja haastetaan kentän toimijoita pohtimaan omaa toimintaansa ja ajattelutapojaan.

Museossa työskentelevälle teos antaa tärkeitä näkökulmia marginalisoitujen ryhmien kanssa työskentelyyn ja moniarvoisen kulttuuriperinnön esiin nostamiseen. Helsingin kaupunginmuseon tavoite on, että kaikilla helsinkiläisillä on mahdollisuus kokea kotikaupunkinsa historia omakseen niin tässä hetkessä kuin tulevaisuudessakin.

Marginaaleista museoihin on tukenut Kvs-säätiön tekeillä olevan sivistyksen ja oppimisen tiedekeskuksen Sopen suunnittelua ja ohjannut huomioimaan muun muassa marginalisoitujen ryhmien esittämisen tapoja. Soppi on turvallinen ja esteetön tila, joka ottaa kantaa ihmisoikeuksien, yhdenvertaisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta. Ne ovat sivistyksen ydinarvoja, joita kunnioittaen käytävää dialogia tulevaisuuden hyvästä elämästä haluamme edistää.

NINA HJELT

KM, elinikäisen oppimisen
asiantuntija
Kvs-säätiö

 <https://orcid.org/0000-0003-4269-1551>

IISA AALTONEN

FM, YTM, kulttuurituottaja
Helsingin kaupunginmuseo
väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0003-4893-1501>